e-ISSN 3060-5059
DOI: 10.67227

# IJTIMOIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNAL

Scientific and Innovative Research in Social and Humanitarian Studies

Vol. 3 • Issue 11

2026

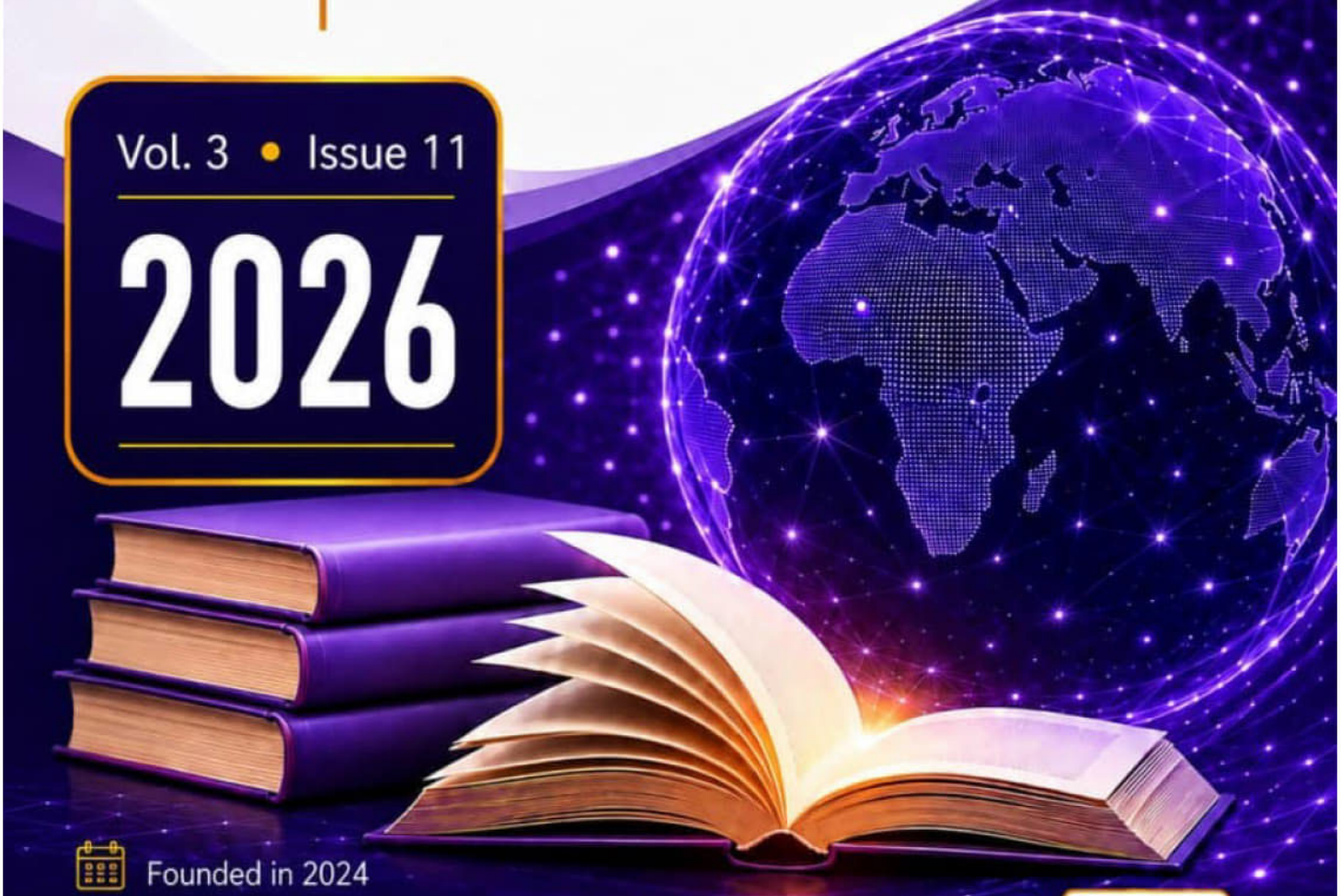

Founded in 2024

publishscience.uz | publish_science_journal@mail.ru

PEER REVIEWED • OPEN ACCESS

**ISSN 3060-5059 (Online)**
*Article / Original paper* https://doi.org/10.67227/18xcfp16

# O‘ZBEK TILI YO‘NALISHI TALABALARIDA ARGUMENTATIV ESSE YOZISH KO‘NIKMALARINI TANQIDIY FIKRLASH ORQALI RIVOJLANTIRISH

**Jo‘rayeva Zuhra Kamoliddin qizi**
Chirchiq davlat pedagogika universiteti, mustaqil izlanuvchisi.
**e-mail:** jurayevazuxra437@gmail.com **ORCID: 0009-0002-9954-9177**

**Annotatsiya.**
Mazkur maqolada o‘zbek tili yo‘nalishi talabalarida argumentativ esse yozish ko‘nikmalarini tanqidiy fikrlash orqali rivojlantirishning metodik imkoniyatlari yoritilgan. Tadqiqotda metodik topshiriqlarni sifat jihatidan tahlil qilish metodi qo‘llanilgan. “Internet muloqotida adabiy til me’yorlariga qat’iy rioya qilish zarurmi?” savoli asosida tuzilgan mualliflik topshiriqlari va namunaviy matnlar tahlil qilingan. Tezis shakllantirish, dalillarni saralash va izohlash, qarshi fikrni xolis baholash, asosli xulosa chiqarish hamda matnni qayta tahrir qilish amallarining yozuv faoliyati bilan bog‘liqligi ochib berilgan. Argumentatsiya sifati va yozma nutqning til xususiyatlarini qamrab oluvchi baholash mezonlari taklif etilgan. Ishlab chiqilgan topshiriqlarning metodik imkoniyatlari asoslanib, ularning ta’limiy samaradorligini tajriba-sinov orqali tekshirish zarurligi belgilangan.

**Kalit so‘zlar:** tanqidiy fikrlash, argumentativ esse, yozuv kompetensiyasi, o‘zbek tili ta’limi, tezis, dalillash, qarshi fikr, mantiqiy izchillik, matnni tahrir qilish, baholash mezonlari.

# РАЗВИТИЕ НАВЫКОВ НАПИСАНИЯ АРГУМЕНТАТИВНОГО ЭССЕ У СТУДЕНТОВ НАПРАВЛЕНИЯ УЗБЕКСКОГО ЯЗЫКА ПОСРЕДСТВОМ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ

**Жураева Зухра Камолиддин кизи**
Чирчикского государственного педагогического университета, Самостоятельный соискатель

**Аннотация.**
В статье раскрываются методические возможности развития навыков написания аргументативного эссе у студентов направления узбекского языка посредством критического мышления. В исследовании использован метод качественного анализа методических заданий. Проанализированы авторские задания и образцы текстов, составленные на основе вопроса «Необходимо ли строго соблюдать нормы литературного языка в интернет-общении?». Раскрыта связь письменной деятельности с формулированием тезиса, отбором и объяснением доказательств, объективной оценкой противоположной позиции, формулированием обоснованного вывода и редактированием текста. Предложены критерии оценивания, охватывающие качество аргументации и языковые характеристики письменной речи. Обоснованы методические возможности разработанных заданий и обозначена необходимость экспериментальной проверки их образовательной эффективности.

**Ключевые слова:** критическое мышление, аргументативное эссе, письменная компетенция, обучение узбекскому языку, тезис, аргументация, противоположная позиция, логическая последовательность, редактирование текста, критерии оценивания.

# DEVELOPING ARGUMENTATIVE ESSAY WRITING SKILLS THROUGH CRITICAL THINKING AMONG STUDENTS MAJORING IN UZBEK LANGUAGE

**Jo‘rayeva Zuhra Kamoliddin qizi**
Chirchik State Pedagogical University, Independent Researcher.

**Abstract.**
This article explores the methodological potential of developing argumentative essay writing skills through critical thinking among students majoring in Uzbek language. The study employs qualitative analysis of instructional tasks. Author-designed tasks and sample texts addressing the question “Is strict adherence to standard language norms necessary in online communication?” are analysed. The article examines how writing activities relate to formulating a thesis, selecting and explaining evidence, fairly evaluating opposing views, drawing justified conclusions, and revising texts. Assessment criteria covering argument quality and the linguistic

ISSN 3060-5059 (Online)

features of written discourse are proposed. The methodological potential of the tasks is substantiated, while the need to test their instructional effectiveness empirically is identified.

**Keywords:** critical thinking, argumentative essay, writing competence, Uzbek language education, thesis statement, argumentation, opposing views, logical coherence, text revision, assessment criteria.

**Kirish**. Oliy ta'limda talabalarning yozma nutq kompetensiyasini rivojlantirish ularning kasbiy tayyorgarligi, ilmiy izlanish olib borishi va mustaqil fikrini asosli ifodalashi uchun muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa, o'zbek tili yo'nalishida tahsil olayotgan talabalar uchun yozma nutq til me'yorlariga rioya etish bilan birga, muammoni anglash, turli qarashlarni tahlil qilish, dalillarni saralash va izchil xulosa chiqarishni ham talab etadi. Shu sababli yozuvga o'rgatish jarayonida matnning imloviy, grammatik va uslubiy to'g'riligini ta'minlash bilan bir qatorda, uning mazmuniy asoslanganligi va mantiqiy yaxlitligini shakllantirishga ham e'tibor qaratish zarur.

Argumentativ esse talabaning muayyan masala yuzasidan o'z pozitsiyasini ilgari surishi, uni dalillar bilan asoslashi hamda muqobil qarashlarga munosabat bildirishini talab qiladigan yozma ish turidir. Bunday esse yaratishda talaba mavzuga oid ma'lumotlarni bayon etish bilan cheklanmaydi: u bahsli masalani aniqlaydi, himoya qilinadigan tezisni shakllantiradi, dalil va shaxsiy mulohazani farqlaydi, qarshi fikrlarning asoslanganlik darajasini baholaydi. Ushbu faoliyatlar tanqidiy fikrlash bilan bevosita bog'liq bo'lib, yozma matnda fikrning aniqligi, dalillarning ishonchliligi va xulosaning mantiqiyligini ta'minlashga xizmat qiladi.

O'zbek tili yo'nalishi talabalariga argumentativ esse yozishni o'rgatishda mazmun va til vositalarining o'zaro muvofiqligi alohida ahamiyat kasb etadi. Talaba ilgari surayotgan fikriga mos dalil tanlashi, dalilning tezis bilan bog'liqligini izohlashi, sabab–oqibat va qiyoslash munosabatlarini aniq ifodalashi lozim. Masalan, adabiy til me'yorlari, til va jamiyat munosabati, internet muloqotidagi nutq madaniyati yoki o'zlashma so'zlarning qo'llanishi kabi bahsli mavzular talabalarni turli nuqtayi nazarlarni ko'rib chiqishga undaydi. Bunday mavzular ustida ishlash lingvistik bilimlarni yozma mulohaza yuritish faoliyati bilan bog'lash imkonini beradi.

Argumentativ esse yozishga o'rgatishdagi muhim metodik masala — talabaning shaxsiy fikrini dalillangan pozitsiyaga aylantirishidir. Fikrning qat'iy ifodalanishi uning yetarlicha asoslanganligini anglatmaydi; keltirilgan misol ham har doim tezisni tasdiqlovchi dalil vazifasini bajarmaydi. Shuning uchun o'quv topshiriqlari talabani "Men qanday fikrdaman?" savolidan "Bu fikrni qanday asoslayman?", "Dalilim qanchalik ishonchli?" va "Qarshi fikrga qanday javob beraman?" savollariga olib borishi kerak. Mazkur savollar asosida tashkil etilgan yozuv faoliyati talabaning o'z mulohazalarini tekshirishi, matndagi mantiqiy uzilishlarni aniqlashi va dastlabki yozma ishini qayta ko'rib chiqishiga sharoit yaratadi.

Shu nuqtayi nazardan, tanqidiy fikrlashga yo'naltirilgan topshiriqlarni esse yozishning tayyorgarlik, rejalashtirish, matn yaratish va tahrir qilish bosqichlariga izchil kiritish metodik ahamiyatga ega. Mazkur maqolaning maqsadi — o'zbek tili yo'nalishi talabalarida argumentativ esse yozish ko'nikmalarini tanqidiy fikrlash orqali rivojlantirishning metodik imkoniyatlarini yoritish hamda ushbu jarayonga mos topshiriqlar va baholash mezonlarini asoslashdan iborat. Bunda tezisni aniq shakllantirish, dalillarni tanlash va izohlash, qarshi fikrni tahlil qilish, asosli xulosa chiqarish hamda matnni refleksiv tahrir qilish ko'nikmalariga asosiy e'tibor qaratiladi.

**Tadqiqot metodologiyasi**

Mazkur maqolada metodik topshiriqlarni sifat jihatidan tahlil qilish metodi qo'llanildi. Tahlil materiali sifatida o'zbek tili yo'nalishi talabalarini argumentativ esse yozishga o'rgatishga mo'ljallangan mualliflik topshiriqlari olindi. Topshiriqlar "Internet muloqotida adabiy til me'yorlariga qat'iy rioya qilish zarurmi?" bahsli savoli asosida tuzildi. Ularning mazmuni muammo yuzasidan tezis shakllantirish, tezisga mos dalil tanlash, dalilning fikrni qanday asoslashini tushuntirish, qarshi fikrni baholash va yakuniy xulosa yozishni qamrab oldi.

Har bir topshiriq talabaning qaysi tanqidiy fikrlash amalini bajarishini talab qilishi hamda ushbu amalning yozma matnda qanday ifodalanishi nuqtayi nazaridan tahlil qilindi. Tahlilda tezisning aniqligi va bahslashish imkoniyati, dalilning mavzuga aloqadorligi, dalil bilan tezis o'rtasidagi mantiqiy bog'lanish, qarshi fikrga asosli munosabat hamda xulosaning muhokamaga muvofiqligi mezonlari belgilandi. Yozuvning til jihati esa fikrlararo bog'lanish, so'z tanlashning aniqligi va o'zbek adabiy tili me'yorlariga rioya etish orqali hisobga olindi.

Topshiriqlarning metodik imkoniyatlari namunaviy tezislar, dalillar va qisqa esse parchalari asosida ochib berildi. Ushbu namunalar muallif tomonidan tahlil uchun tuzilgan bo'lib, talabalardan olingan empirik ma'lumotlar sifatida talqin qilinmadi. Tanlangan metod tanqidiy fikrlash amallarini argumentativ esse yaratish jarayoni bilan bog'laydigan topshiriqlar tizimini asoslashga xizmat qiladi; uning ta'limiy samaradorligini aniqlash esa alohida tajriba-sinov ishlarini talab etadi.

**Mavzuga oid adabiyotlar sharhi**

Talabalarda argumentativ esse yozish ko'nikmalarini tanqidiy fikrlash orqali rivojlantirish masalasi yozuvning kognitiv tabiati, fikrni asoslash va muqobil qarashlarni baholashga doir tadqiqotlar bilan uzviy bog'liq. Mazkur yo'nalishdagi ilmiy adabiyotlarni tahlil qilishda yozma matn yaratish jarayoni bilan argumentatsiya sifatini birgalikda ko'rib chiqish muhimdir. Chunki esse mazmunining asoslanganligi talabaning til vositalaridan foydalanishi bilan bir qatorda, fikrlash jarayonini qanday tashkil etishiga ham bog'liq.

L. Flower va J. R. Hayesning "A Cognitive Process Theory of Writing" nomli tadqiqotida yozuv o'zaro bog'langan fikrlash jarayonlari tizimi sifatida tushuntiriladi. Mualliflar rejalashtirish, fikrni yozma shaklda ifodalash va matnni qayta ko'rib chiqish jarayonlari qat'iy ketma-ketlikda kechmasligini asoslaydi. Yozuvchi matn yaratish davomida dastlabki rejasiga qaytishi, maqsadini aniqlashtirishi yoki yozilgan qismni qayta ishlashi mumkin [1]. Ushbu yondashuv

ISSN 3060-5059 (Online)

argumentativ esse yozishga o‘rgatishda tayyor matn bilan birga uning yaratilish jarayoniga ham e’tibor qaratish zarurligini ko‘rsatadi. O‘zbek tili yo‘nalishidagi talabalar bilan ishlashda bundan kelib chiqadigan metodik xulosa shuki, tezis tuzish, dalillarni saralash va matnni tahrir qilish o‘zaro aloqador faoliyatlar sifatida tashkil etilishi lozim.

Argumentatsiyaning nazariy asoslarini tushuntirishda S. Toulminning “The Uses of Argument” asari muhim o‘rin tutadi. Olim kundalik hayot va ilmiy faoliyatda ilgari suriladigan da’volarning qanday asoslanishi, turli sohalardagi argumentlarni baholash mezonlari masalasini muhokama qiladi [2]. Mazkur asarning maqola mavzusi uchun ahamiyati fikr bildirish va fikrni asoslash o‘rtasidagi munosabatni markazga qo‘yishidadir. Shu nuqtayi nazardan, o‘zbek tilida argumentativ esse yozishga o‘rgatishda talabaning muayyan pozitsiyani bayon qilishi bilan cheklanmasdan, uning qanday asosga tayanganini va ushbu asos xulosani qay darajada qo‘llab-quvvatlashini izohlashiga e’tibor berish mumkin. Bu — Toulmin qarashlaridan kelib chiqadigan metodik talqin bo‘lib, o‘zbek tili yo‘nalishi talabalarida alohida tekshirishni talab qiladi.

D. Kuhn “A Developmental Model of Critical Thinking” maqolasida tanqidiy fikrlashning rivojlanishini metakognitiv, metastrategik va epistemologik bilish bilan bog‘laydi [3]. Ushbu yondashuv o‘z fikrlashini anglash, qo‘llanayotgan strategiyalarni baholash hamda bilim va uning asoslanganligi haqida mulohaza yuritishning ahamiyatini ochib beradi. Argumentativ esse nuqtayi nazaridan bu qarash talabaning o‘z pozitsiyasini tekshirishi, tanlagan dalillarini baholashi va xulosasining asoslanganlik darajasini anglashiga nazariy tayanch bo‘ladi. Mazkur maqolada ushbu yondashuvni yozuv jarayoniga tatbiq etish talabaning o‘z matniga savollar berishi orqali izohlanadi: “Dalilim tezisimni tasdiqlaydimi?”, “Boshqa izoh bo‘lishi mumkinmi?”, “Xulosam mavjud asoslardan kelib chiqadimi?”. Bunday savollar manbadagi nazariy qarashlarning metodik moslashtirilishidir.

E. M. Nussbaum va G. Schrawning “Promoting Argument–Counterargument Integration in Students’ Writing” tadqiqoti argumentativ yozuvga o‘rgatishning amaliy jihatlarini yoritadi. Mualliflar oliy ta’limning pedagogik psixologiya kursida tahsil olayotgan 84 nafar ishtirokchi misolida baholash mezonlarini o‘rgatish va grafik organayzerdan foydalanish ta’sirini tekshirgan. Natijalarga ko‘ra, grafik organayzer qarshi dalillarni rad etish holatlarini ko‘paytirgan, mezonlarni o‘rgatish esa dalil va qarshi dalilni yaxlit muhokamaga birlashtirish, kuchliroq javob berish hamda muvozanatli mulohaza yuritishga ko‘maklashgan [4]. Ushbu natija esse tuzilishini ko‘rsatadigan jadval yoki sxemadan foydalanish bilan birga, sifatli argumentatsiya mezonlarini tushuntirish ham zarurligini ko‘rsatadi. O‘zbek tili yo‘nalishidagi mashg‘ulotlarda bu yondashuv dalilning mavzuga aloqadorligi, ishonchliligi va qarshi fikrga berilgan javobning asoslanganligini muhokama qilishga xizmat qilishi mumkin.

Tanqidiy fikrlash va yozma argumentatsiya o‘rtasidagi aloqani D. Kuhn hamda A. Crowellning “Dialogic Argumentation as a Vehicle for Developing Young Adolescents’ Thinking” tadqiqoti ham yoritadi. Mualliflar o‘smirlar bilan olib borilgan ko‘p yillik tajribada ijtimoiy masalalar yuzasidan elektron dialoglardan foydalangan. Tajriba guruhlarida shakllangan argumentatsiya ko‘nikmalari yangi mavzularda yozilgan individual esselarda ham namoyon bo‘lgan; ularning argument sifati ko‘p esse yozish va umumiy sinf muhokamalarida qatnashgan taqqoslash guruhlarinikidan yuqori bo‘lgan [5]. Tadqiqot yozuvdan oldingi dalillangan muloqotning ahamiyatini ko‘rsatadi. Biroq ishtirokchilarning yosh xususiyatlari sababli bu natijalarni o‘zbek tili yo‘nalishidagi talabalarga bevosita umumlashtirish mumkin emas. Mazkur ish oliy ta’limda “bahs-munozara — individual esse — qayta tahrir” faoliyatlari aloqasini tekshirish uchun ilmiy asos bo‘la oladi.

Tahlil qilingan adabiyotlar bir-birini to‘ldiradigan uchta yo‘nalishni ajratishga imkon beradi: Flower va Hayes yozuv jarayonining qayta ko‘rib chiqishga ochiq tabiatini tushuntiradi; Toulmin va Kuhn fikrning asoslanganligini anglashga nazariy tayanch yaratadi; Nussbaum, Schraw hamda Crowell ishtirokidagi tadqiqotlar esa qarshi fikr bilan ishlash, mezonlarni o‘rgatish va dialogik faoliyatning imkoniyatlarini ko‘rsatadi. Shu bilan birga, ko‘rib chiqilgan manbalar aynan o‘zbek tili yo‘nalishi talabalarining ona tilida argumentativ esse yozishini tadqiq etmagan. Demak, ushbu maqolaning metodik vazifasi mazkur yondashuvlarni o‘zbek tilidagi yozma nutq xususiyatlariga moslashtirish, argumentatsiya sifati bilan til me’yorlariga rioya etishni o‘zaro bog‘laydigan topshiriqlar va baholash mezonlarini ishlab chiqishdan iborat.

**TADQIQOT NATIJALARI VA MUHOKAMA**

O‘zbek tili yo‘nalishi talabalarida argumentativ esse yozish ko‘nikmalarini rivojlantirishga mo‘ljallangan topshiriqlarning sifat tahlili tanqidiy fikrlash amallarini yozma matn yaratishning aniq vazifalari bilan bog‘lash imkonini berdi. Tahlil “Internet muloqotida adabiy til me’yorlariga qat’iy rioya qilish zarurmi?” savoli asosida tuzilgan topshiriqlar va mualliflik matn namunalari doirasida olib borildi. Quyida keltirilgan natijalar topshiriqlarning metodik imkoniyatlarini ifodalaydi.

Dastlabki tahlil obyekti bahsli savol yuzasidan tezis shakllantirish topshirig‘i bo‘ldi. Bunda umumiy mulohaza bilan himoya qilinadigan pozitsiya o‘rtasidagi farq asosiy mezon sifatida olindi. Masalan, “Internetda to‘g‘ri yozish muhim” jumlasi mavzuga munosabatni bildiradi, biroq unda muammoning chegarasi va muallif himoya qiladigan pozitsiya yetarlicha aniqlashmagan. “Internetdagi rasmiy va ta’limiy muloqotda adabiy til me’yorlariga rioya qilish zarur, norasmiy yozishmalarda esa vaziyatga mos ayrim chekinishlar maqbul bo‘lishi mumkin” tezisida muloqot turlari farqlanib, baholash sharti belgilangan. Ushbu namunalarni qiyoslash topshirig‘i talabaning mavzuni toraytirishi, umumlashtirish chegarasini aniqlashi va asoslash mumkin bo‘lgan pozitsiyani tanlashiga yo‘naltirilgan.

Keyingi topshiriqda tezisga mos dalil tanlash va uning mantiqiy vazifasini izohlash ko‘zda tutildi. “Hamma internetda qisqartirib yozadi” kabi jumla tekshirilmagan umumlashtirish bo‘lib, adabiy til me’yorlariga rioya qilish zarur yoki zarur emasligini yetarlicha asoslamaydi. Shu sababli topshiriqqa xabar mazmunini turlicha talqin qilishga olib keladigan aniq til materiali kiritildi. Masalan, “Yig‘ilish soat 10:00 da boshlanadi” xabari bilan “Yig‘ilish soat 10:00 da boshlanadimi?” savolida tinish belgisi va so‘roq shakli kommunikativ maqsadni farqlaydi. Bu namuna xabarni tahrirlashda mazmun, grammatik shakl va tinish belgisining o‘zaro mosligini tekshirish uchun xizmat qiladi. Biroq bitta

ISSN 3060-5059 (Online)

misoldan barcha internet yozishmalarida har qanday me'yoriy chekinish tushunmovchilik keltirib chiqaradi, degan xulosa chiqarish asosli emas. Tahlil natijasida dalilning mavjudligi bilan birga, undan chiqariladigan xulosaning chegarasini belgilash topshiriqning muhim tarkibiy qismi sifatida ajratildi.

Dalil va tezis o'rtasidagi bog'lanishni tushuntirish uchun namunaviy paragraf tuzildi:

*"Ta'limiy guruhlarda topshiriq va e'lonlarni adabiy til me'yorlariga muvofiq yozish zarur. Masalan, tinish belgisining tushirib qoldirilishi murojaat yoki ko'rsatmaning mazmunini noaniqlashtirishi mumkin. Ta'limiy xabarda vazifani aniq anglash muhim bo'lganligi sababli, uni yuborishdan oldin imlo va tinish belgilarini tekshirish maqsadga muvofiq."*

Ushbu parchada tezis, misol va izoh o'zaro bog'langan. Misoldan keyingi jumla uning nima sababdan tezisni qo'llab-quvvatlashini tushuntiradi. Shundan kelib chiqib, esse yozishga o'rgatishda "dalil keltiring" ko'rsatmasini "dalilingiz ilgari surilgan fikrni qanday asoslashini izohlang" talabi bilan to'ldirish zarurligi belgilandi.

Qarshi fikr bilan ishlash topshirig'i tahlilida muqobil pozitsiyani xolis ifodalashga alohida e'tibor qaratildi. "Adabiy til me'yorlariga rioya qilishni talab etmaydiganlar savodsizlikni qo'llab-quvvatlaydi" jumlasi qarshi tomonning fikrini soddalashtiradi va muhokamani shaxsga baho berishga yo'naltiradi. Uning o'rniga "Norasmiy internet yozishmalarida tezkorlik va yaqinlikni ifodalash uchun qisqartmalar hamda so'zlashuv shakllaridan foydalanish mumkin" qarashi olindi. Bu pozitsiyaga javob berishda uning muayyan sharoitdagi asosini tan olish, so'ng qo'llanish chegarasini ko'rsatish mumkin:

*"Norasmiy yozishmalarda qisqartmalar muloqotni tezlashtirishi mumkin. Biroq bunday shakllarning barcha ishtirokchilarga tushunarli bo'lishi kafolatlanmaydi. Shu bois ularni qo'llashda suhbatdosh, muloqot maqsadi va xabarning tushunarliligi hisobga olinishi lozim."*

Mazkur namuna qarshi fikrga javob berish har doim uni to'liq rad etishni talab qilmasligini ko'rsatadi. Ayrim holatlarda muqobil qarashning asosli jihatini tan olish va uni muayyan shartlar bilan chegaralash izchilroq argument yaratadi. O'zbek tili yo'nalishi talabalari uchun bu topshiriq til hodisalarini muloqot vaziyati va uslubiy moslik asosida baholash imkonini ham beradi.

Topshiriqlarning tahlili quyidagi metodik natijalarni umumlashtirishga imkon berdi (1-jadval).

**1-jadval.**
**Argumentativ esse yozish topshiriqlari va baholash belgilari**

| Topshiriq mazmuni | Tanqidiy fikrlash amali | Yozma matnda baholanadigan belgi |
|---|---|---|
| Umumiy fikrni aniq tezisga aylantirish | Muammoni chegaralash, pozitsiya tanlash | Tezisning aniqligi va bahslashish imkoniyati |
| Bir nechta asosdan mosini tanlash | Dalillarni saralash va baholash | Dalilning tezisga aloqadorligi |
| Dalildan keyin izoh yozish | Mantiqiy bog'lanishni tushuntirish | Dalilning tezisni qanday asoslashining ochib berilishi |
| Qarshi fikrni bayon qilish va unga javob yozish | Muqobil qarashni xolis baholash | Qarshi fikrning to'g'ri ifodalanishi va javobning asoslanganligi |
| Xulosa va asosiy qismni qiyoslash | Umumlashtirish chegarasini tekshirish | Xulosaning keltirilgan dalillarga muvofiqligi |
| Dastlabki matnni qayta ishlash | O'z fikrlashini nazorat qilish | Mazmuniy, mantiqiy va tilga oid tuzatishlarning asoslanganligi |

Yakuniy topshiriq esse parchasini qayta tahrir qilishga qaratildi. Bunda "Internetda hamma adabiy tilda yozishi shart, chunki xatolar tilni buzadi" jumlasidagi mutlaq umumlashtirish va izohlanmagan sabab aniqlashtirildi. Tahrirlangan variant quyidagicha shakllantirildi: "Internetdagi rasmiy va ta'limiy matnlarda adabiy til me'yorlariga rioya qilish axborotning aniq yetkazilishiga xizmat qiladi; norasmiy yozishmalarda esa til vositalarining maqbulligi muloqot vaziyati va tushunarlilik asosida baholanadi". Ushbu o'zgarish imlo tuzatishidan kengroq mazmunga ega: unda dastlabki fikrning qo'llanish doirasi chegaralangan, sabab aniqlashtirilgan va til hodisasiga vaziyat asosida baho berilgan.

Shuningdek, topshiriqlarni baholashda argumentatsiya sifati bilan til jihatidan to'g'rilikni farqlab ko'rish zarurligi aniqlandi. Imlo va uslub jihatidan ravon yozilgan matnda dalillar yetarli bo'lmasligi, asosli fikr bildirilgan matnda esa grammatik yoki uslubiy kamchiliklar uchrashi mumkin. Shu sababli yozma ishga beriladigan fikr-mulohazada ikkala jihat ham aniq ko'rsatilishi lozim: talaba qaysi fikrni kuchaytirishi va qaysi til vositasini tuzatishi kerakligini anglashi zarur.

Metodik tahlil asosida argumentativ esse yozishga yo'naltirilgan topshiriqlarni tezis — dalil — izoh — qarshi fikr — asosli javob — xulosa munosabatlari atrofida tashkil etish asoslandi. Ushbu tuzilma qat'iy paragraf qolipi sifatida emas, fikrning asoslanganligini tekshirish vositasi sifatida qaraladi. Olingan natijalar topshiriqlar tizimi va uni baholash mezonlariga taalluqli bo'lib, talabalarning yozuv ko'nikmalarida amalda o'sish yuz berganini tasdiqlovchi empirik natija hisoblanmaydi.

**XULOSA**

Metodik topshiriqlar tahlili o'zbek tili yo'nalishi talabalarini argumentativ esse yozishga o'rgatishda tanqidiy fikrlash amallarini yozuv vazifalari bilan izchil bog'lash zarurligini ko'rsatdi. Muammoni chegaralash, aniq tezis shakllantirish, dalillarni saralash, ularning tezis bilan aloqasini tushuntirish va muqobil qarashlarga asosli javob berish mazkur jarayonning asosiy tarkibiy qismlari sifatida belgilandi. Bunda qarshi fikrni xolis ifodalash va xulosaning mavjud dalillarga muvofiqligini tekshirish alohida ahamiyatga ega.

**ISSN 3060-5059 (Online)**

Tahlil asosida argumentativ esse yaratishga mo‘ljallangan topshiriqlarni tezis, dalil, izoh, qarshi fikr, asosli javob va xulosa o‘rtasidagi mantiqiy munosabatlar asosida tashkil etish taklif qilindi. O‘zbek tili yo‘nalishining xususiyatlarini hisobga olgan holda, yozma ishlarni baholashda argumentatsiyaning asoslanganligi bilan bir qatorda, fikrlararo bog‘lanish, so‘z tanlashning aniqligi, uslubiy moslik va adabiy til me’yorlariga rioya etish ham qamrab olinishi lozim. Matnni qayta tahrir qilish esa talabaning o‘z pozitsiyasi va uni ifodalash vositalarini ongli ravishda qayta ko‘rib chiqishiga yo‘naltiriladi.

Maqolaning amaliy ahamiyati argumentativ esse yozishga o‘rgatish uchun namunaviy topshiriqlar hamda ularni baholash mezonlarining ishlab chiqilganida namoyon bo‘ladi. Taklif etilgan topshiriqlar tizimining talabalar yozuv kompetensiyasiga ta’sirini aniqlash keyingi bosqichda tajriba-sinov orqali tekshirilishi zarur.

**Foydalanilgan adabiyotlar**

1. Flower L., Hayes J. R. A Cognitive Process Theory of Writing // College Composition and Communication. — 1981. — Vol. 32, No. 4. — P. 365–387. — DOI: https://doi.org/10.58680/ccc198115885.

2. Toulmin S. E. The Uses of Argument. Updated edition. — Cambridge: Cambridge University Press, 2003. — URL: https://www.cambridge.org/core/books/the-uses-of-argument/26CF801BC12004587B66778297D5567C.

3. Kuhn D. A Developmental Model of Critical Thinking // Educational Researcher. — 1999. — Vol. 28, No. 2. — P. 16–26, 46. — DOI: https://doi.org/10.3102/0013189X028002016.

4. Nussbaum E. M., Schraw G. Promoting Argument–Counterargument Integration in Students’ Writing // The Journal of Experimental Education. — 2007. — Vol. 76, No. 1. — P. 59–92. — DOI: https://doi.org/10.3200/JEXE.76.1.59-92.

5. Kuhn D., Crowell A. Dialogic Argumentation as a Vehicle for Developing Young Adolescents’ Thinking // Psychological Science. — 2011. — Vol. 22, No. 4. — P. 545–552. — DOI: https://doi.org/10.1177/0956797611402512.